

KYŠININKAVIMO BAUDŽIAMUMAS BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS KONTEKSTE

Lektorius Laurynas Pakštaitis

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas btk@ltu.lt

Pateikta 2003 m. rugsėjo 3 d.

Parengta spausdinti 2003 m. gruodžio 1 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto prodekanas Baudžiamosios teisės katedros docentas dr. Olegas Fedosiukas ir šio fakulteto Baudžiamojo proceso katedros lektorius dr. Saulius Juzukonis

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamos bausmių, skiriamų už kyšininkavimo nusikaltimus, problemos. Kyšininkavimo nusikalstamų veikų baudžiamumo klausimai baudžiamosios teisės teorijoje iki šiol nebuvo nagrinėti. Tačiau baudžiamumo klausimai labai aktualūs, ir problema iškyla naujai įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui, numatančiam kitokią bausmių sistemą bei kitokias įstatymų normų sankcijas. Straipsnyje lyginamos bei analizuojamos įstatymų sankcijos, aptariamas bausmių už kyšininkavimą skyrimas teismų praktikoje, pateikiama atskirų bausmių rūšių, skiriamų už kyšininkavimą, charakteristika, pateikiami samprotavimai dėl kyšininkavimo baudžiamumo baudžiamosios politikos kontekste.

I v a d a s

Formuojant kryptingą, nūdienos reikalavimus atitinkančią baudžiamąją politiką, labai svarbūs bausmių klausimai. Bausmių problematika aktuali tiek plačiąja prasme, kalbant apie nusikalstamos veikos teises pasekmes, tiek kalbant apie tam tikrų rūšių nusikaltimus. Natūralu, kad rengiant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektus susiformavo naujas požiūris į bausmes už nusikalstamą veiką, kuris išreikštas nauja bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių sistema, pakito baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies straipsnių sankcijos.

Praktinė baudžiamoji politika pasireiškia baudžiamųjų įstatymų taikymu. Įstatymų leidėjo valia įgauna praktinį pavidalą teismui paskyrus bausmę. Socialinė baudžiamosios teisinės normos reikšmė ypač išryškėja įvertinus nusikalstamą veiką. Tačiau bausmės klausimams teorijoje skiriama nedaug dėmesio. Išskyrus mokomąsias priemones bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apibendrinimą bei išaiškinimą dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis [1], bausmių problematika nenagrinėjama.

Kyšininkavimas nusikalstamumo kontekste užima nedidelę, tačiau svarbią vietą, kartu su kitomis korupcinėmis veikomis jis daro žalą daugybei viešųjų bei privačių interesų, todėl neatsitiktinai įstatymų leidėjo dėmesys šioms veikoms išskirtinai didelis. Per paskutinius ketverius metus iš esmės pakito kyšininkavimo sudėtys, o įsigaliojus naujam baudžiamajam kodeksui turėtų kisti ir šių veikų baudžiamumas.

Manau, tikslinga kelti klausimus, susijusius su kyšininkavimo nusikaltimų baudžiamumu: kokios nūdienos penalizacijos tendencijos bei jas sąlygojantys veiksniai; kiek galiojančiame įstatyme numatytos bausmės už kyšininkavimą atitinka šių nusikaltimų pavojingumo pobūdį bei laipsnį; kaip įstatyme numatytos bausmės praktiškai taikomos teismų

praktikoje. Straipsnyje nenagrinėjami bausmių juridiniams asmenims už kyšininkavimą klausimai.

Sankcijos už kyšininkavimo nusikaltimus baudžiamajame įstatyme. Baudžiamumo dinamika

Nagrinėjant pastarojo dešimtmečio Baudžiamojo kodekso straipsnius, numatančius baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą, ryškėja baudžiamosios atsakomybės už šiuos nusikaltimus diferenciacija, o kartu ir bausmių švelnėjimo tendencija. Nors ši tendencija ne visada vienareikšmiška, įstatymų leidėjas stengiasi suteikti galimybę teismams taikyti mažesnes bausmes:

1 lentelė. Normų, numatančių atsakomybę už kyšininkavimą, sankcijos baudžiamajame įstatyme ir jų kaita

1994 m. liepos 19 d. įstatymo Nr. I-551 redakcija	1999 m. liepos 1 d. įstatymo Nr. VIII-1281 redakcija	2002 m. sausio 25 d. įstatymo Nr. IX-737 redakcija	2000 m. rugsėjo 26 d. naujo Baudžiamojo kodekso 225 str. redakcija
282 str. 1 d. baudžiama – laisvės atėmimu iki penkerių metų atimant teisę eiti tam tikras pareigas ar dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla iki penkerių metų	282 str. 1 d. baudžiama – laisvės atėmimu iki penkerių metų atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki penkerių metų arba bauda atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki trejų metų	282 str. 1 d. baudžiama – laisvės atėmimu iki penkerių metų atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki penkerių metų arba bauda atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki trejų metų	225 str. 1 d. baudžiama – teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba laisvės atėmimu iki trejų metų
282 str. 2 d. baudžiama – laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų atimant teisę eiti tam tikras pareigas ar dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla nuo trejų iki penkerių metų.	282 str. 2 d. baudžiama – laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla iki penkerių metų.	282 str. 2 d. baudžiama – laisvės atėmimu iki septynerių metų atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki penkerių metų arba bauda atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla iki trejų metų	225 str. 2 d. baudžiama – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba laisvės atėmimu iki penkerių metų
		282 str. 3 d. baudžiama – laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla iki penkerių metų	225 str. 3 d. baudžiama – laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų
		282 str. 4 d. baudžiama – laisvės atėmimu iki penkerių metų arba bauda.	225 str. 4 d. (baudžiamasis nusižengimas) baudžiama teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimu.

1994 m. liepos 19 d. įstatymu Nr. I-551 [2] iš esmės reformavus 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą atsakomybė už kyšio priėmimą numatyta kodekso 282 straipsnyje. Straipsnio pirmosios dalies sankcija numatė laisvės atėmimo iki penkerių metų bausmę atimant teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla iki penkerių metų. Kvalifikuotoje sudėtyje buvo numatytas laisvės atėmimas nuo trejų iki dešimties metų atimant

teisę eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla nuo trejų iki penkerių metų.

1999 m. liepos 1 d. įstatymu Nr. VIII–1281 [3] pakeitus kyšio priėmimo sudėtį išplėstas baudžiamosios atsakomybės subjektų sąrašas bei nusikalstamos veikos ribos. Tuo pat metu pasikeitė ir straipsnio sankcija: pagrindinė nusikaltimo sudėtis laisvės atėmimui kaip pagrindinei bausmei numatė alternatyvą – baudą, kuri galėjo būti skiriama kartu su teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimu.

2002 m. sausio 25 d. įstatymu Nr. IX–737 [4] vėl gerokai reformuotos kyšininkavimo nusikaltimų sudėtys, priartinant jas prie naujojo Baudžiamojo kodekso. Kyšio priėmimo ir papirkimo nusikaltimai suskirstyti į atskiras sudėtis, pakito ir jų baudžiamumas. 2002 m. sausio 25 d. įstatymas skiria kyšio priėmimą už teisėtus ir neteisėtus veiksmus ir šiuo pagrindu šią veiką numato kvalifikuota nusikaltimo sudėtis, numatomos griežtesnės bausmės: kyšio priėmimas, pažadėjimas ar susitarimas priimti kyšį, reikalavimas ar provokavimas jį duoti už neteisėtą veikimą ar neveikimą baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų, o tokios pačios veikos teisėtus veiksmus baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų. Tuometinė straipsnio redakcija numatė ir papildomas bausmes – jos nepakito. Kyšio priėmimas už teisėtus ar neteisėtus veiksmus, kol nebuvo priimtas šitas įstatymas, nebuvo išskiriami ir baudžiami iki penkerių metų laisvės atėmimo. Galima daryti prielaidą, kad baudžiamoji atsakomybė griežtėjo, nes veiksmai, prieš įsigaliojant šiam įstatymui, sudarę pagrindinę sudėtį, galėjo būti baudžiami laisvės atėmimu iki penkerių metų.

Skirtumai ryškėja lyginant 2002 m. sausio 25 d. įstatymą su naujuoju Baudžiamuoju kodeksu. Naujojo Baudžiamojo kodekso 225 straipsnis pagal savo loginę konstrukciją labai panašus į 2002 m. sausio 25 d. įstatymą – kriminalizuojamos tos pačios nusikalstamos veikos. Tačiau bausmių požiūriu įtvirtinti esminiai pokyčiai kyšininkavimo nusikaltimų sankcijose. Visų pirma pakito bausmės reglamentavimas Baudžiamojo kodekso Bendrojoje dalyje: atsisakyta bausmių skirstymo į pagrindines ir papildomas, atsirado daugiau savarankiškų bausmių rūšių. Specialiosios dalies 225 straipsnyje, numatančiame atsakomybę už kyšininkavimą, pagrindinė nusikaltimo sudėtis numato teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimą kaip savarankišką bausmę, o jos alternatyvą – laisvės atėmimą iki trejų metų. Panašios bausmės numatytos ir kvalifikuotoje sudėtyje: 225 straipsnio 2 dalis numato teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimą arba laisvės atėmimą iki penkerių metų. Itin kvalifikuotoje sudėtyje (225 str. 3 d.), kai kyšis priimamas stambiu mastu, numatyta laisvės atėmimo nuo dvejų iki aštuonerių metų bausmė, tuo tarpu 1999 m. liepos 1 d. įstatymu patvirtintoje senojo Baudžiamojo kodekso 282 straipsnio 4 dalies redakcijoje buvo numatyta pagrindinė laisvės atėmimo nuo trejų iki dešimties metų ir papildoma atėmimo teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla iki penkerių metų bausmės. Galima daryti išvadą, kad naujajame Baudžiamajame kodekse pastebimas ryškus kriminalinės represijos dėl kyšininkavimo švelninimas.

Pastarųjų ketverių metų įstatymų pokyčiai, susiję su kyšininkavimo konstrukcija ir baudžiamosiomis priemonėmis už jį, nulemti Lietuvos Respublikos siekio integruojantis į Europos Sąjungą derinti teisės sistemą prie naujausių europinės teisėkūros tendencijų. 1999 m. sausio 27 d. Lietuva viena iš pirmųjų pasirašė Europos konvenciją dėl korupcijos ir prisiėmė įsipareigojimus kriminalizuoti konvencijoje numatytas veikas. Konvenciją Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 2002 m. sausio 25 d. [5]. Kaip tik pastaruoju laikotarpiu pastebima ryškių kyšininkavimo sudėčių bei baudžiamumo pokyčių. Nors konvencijoje įsakmiai nenurodomos bausmių ribos, nustatytinos valstybių narių vidaus įstatymais, konvencijos 19 straipsnio pirmoji dalis įpareigoja valstybes imtis „efektyvių, proporcingų ir preventyvių priemonių, įskaitant... bausmes, susijusias su laisvės atėmimu, kuris gali būti pagrindas ekstradicijai“, o šio straipsnio trečioji dalis – „numatyti priemones konfiskuoti ar kitaip atimti nusikaltimais gautą naudą ar nusikaltimų padarymo priemones, ar kitokį turtą, atitinkantį nusikaltimu gautą naudą“.

Manau, naujajame Baudžiamajame kodekse galima išskirti tokias pagrindines tendencijas, susijusias su baudimu už kyšininkavimo veikas:

- baudžiamosios atsakomybės diferencijavimas, numatant nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų sudėtis,
- bausmių rūšių išplėtimas,
- bendra tendencija švelninti bausmes.

Bausmių taikymas už kyšininkavimą teismų praktikoje

Teismų praktika, susijusi su kyšininkavimu ir kitais nusikaltimais tarnybai, Lietuvoje dėl nedidelio šių nusikaltimų skaičiaus gana menka. Nepaisant to, iš jos galima padaryti tam tikrų išvadų. Teismų praktika pajėgi atspindėti kriminalinius procesus ir teisėsaugos institucijų įtaką jiems, patikrinti baudžiamojo įstatymo kokybę. Iš jos ryškėja ir praktinė baudžiamoji politika. Atsižvelgiant į šį faktą pabrėžtinai teismų praktikos apibendrinimo sąlyginumas, nes baudžiamasis įstatymas nuolat kinta. Tačiau esminės baudžiamumo problemos lieka aktualios ir kintant normoms. Be to, veikos, padarytos prieš įsigaliojant naujai Baudžiamojo kodekso redakcijai, kvalifikuojamos pagal jų padarymo metu galiojusį įstatymą, todėl teismų praktikos analizė nepraranda aktualumo net ir keičiantis įstatymams.

Atrinktos 34 kyšininkavimo (kyšio davimo) ir papirkimo baudžiamosios bylos, įvairių Lietuvos teismų išnagrinėtos 1995–2001 m., galiojant 1961 m. Baudžiamajam kodeksui. Apibendrinus šiose bylose teismų paskirtas kriminalines bausmes galima pateikti tokius duomenis: laisvės atėmimo bausmė pritaikyta 19 baudžiamųjų bylų (56 proc. atvejų), pataisos darbai be laisvės atėmimo – 7 (21 proc. atvejų); bauda, kaip pagrindinė bausmė – 8 bylose (23 proc. atvejų). Švelnesnė negu įstatymo numatyta bausmė pritaikius 45 straipsnį skirta 6 bylose (18 proc. atvejų).

Sugretinus teismų praktiką ir įstatymo nuostatas galima pastebėti tam tikrų dėsningumų. Maksimali įstatymo numatyta bausmė už itin kvalifikuotą kyšio priėmimą (LR BK 282 str. 3 d., pagal 1994, 1999, 2002 m. redakcijas) buvo dešimt metų laisvės atėmimas. Išnagrinėtose bylose maksimalaus dydžio įstatymo nustatytų laisvės atėmimo bausmių teismų praktikoje aptikti nepavyko. Vienoje kvalifikuoto kyšio priėmimo byloje laisvės atėmimo bausmės dydis siekė šešerius metus ir šešis mėnesius; kitu atveju pagal kvalifikuotą sudėtį kaltininkas nuteistas ketverius metais laisvės atėmimo. Baudžiamumo griežtumo požiūriu išryškėjo gana aiški takoskyra tarp įstatymo numatytų bausmių ir jų taikymo praktikos. Baudžiamasis įstatymas numatė galimybę skirti griežtesnes bausmes, nei teismai tokiais atvejais buvo linkę. Teorijoje galima rasti nuomonių, kad įstatymo sankcijos ribos ir susiklostanti teismų praktika kaip tik ir atspindi būtinos bausmės diapazoną [6, p. 70].

Kai įstatyme (1994–2002 m. redakcija) vidutinis laisvės atėmimo bausmės dydis* pagrindinėje sudėtyje buvo įtvirtintas 2,5 metų, teismų praktikoje šis dydis buvo 1,7 metų; atitinkamai kai kvalifikuotoje sudėtyje laisvės atėmimo trukmės vidutinis dydis – 6,5 metų, praktiškai paskirtas jis siekdavo 4,6 metų. Tik dviem atvejais iš visų bylų realus laisvės atėmimo bausmės terminas atitiko bausmės vidurkį (2,5 ir 6,5 metų), o vienu atveju buvo didesnis (3 metai). Nors šie duomenys nėra visiškai išsamūs, galima daryti išvadą, kad teismai laisvės atėmimo bausmę taikė labai pamatuotai, atsižvelgdami į socialinį kyšininkavimo žalingumą. Nors galiojusio įstatymo negalima pavadinti švelniu, manau, galima daryti išvadą, kad teismai nebuvo linkę piktnaudžiauti įstatymo suteiktomis galimybėmis. Kita vertus, tokia teismų praktika kartais kritikuojama kaip per švelni [7, p. 88]. Manau, negalima visiškai sutikti su kritika, nes ji neįgrindžiama argumentais. Šiuo atveju negalima remtis paviršutiniška statistika ir baudžiamumo praktiką kritikuoti ignoruojant bausmės paskirtį bei tikslus.

Atskirų bausmių rūšių, taikomų vertinant kyšininkavimą, charakteristika ir reikšmė

* Vidutinis sankcijoje nustatytos bausmės dydis (mediana) skaičiuojamas sudėjus šios bausmės minimalią ir maksimalią ribas ir gautą rodiklį padalijus iš dviejų. Tokia bausmės vidurkio riba baudžiamojoje teisėje visuotinai pripažinta.

Laisvės atėmimo bausmė yra pati griežčiausia bausmė, kurią gali skirti teismas už kyšininkavimo veikas. Iš esmės teismų praktika nėra nutolusi nuo įstatymo teikiamo pasirinkimo, teismai šią bausmę ir taiko pamatuotai. Pagal susiklosčiusią baudžiamumo praktiką taikant šią bausmę išryškėjo tam tikros švelninimo galimybės – laisvės atėmimo viršutinė riba galėjo būti mažinama, nes teismai buvo linkę skirti mažesnę baudą, negu įstatymo numatyta, ir ypač tai pasakytina apie laisvės atėmimą už kvalifikuotą kyšio priėmimą. Nežinia, ar sąmoningai, remiantis teismų praktikos analize, ar tai tik atsitiktinio modeliavimo rezultatas, tačiau naujajame Baudžiamajame kodekse laisvės atėmimo bausmė švelninama: mažinama laisvės atėmimo trukmė, be to, ši bausmė pagrindinėje nusikaltimo sudėtyje yra teisės atėmimo bausmės alternatyva, ir turėtų būti skiriama tik tuomet, jei teismas, ištyręs konkrečias bylos aplinkybes ir kaltininko asmenybę, padarytų išvadą, kad negalima pritaikyti kitos bausmės. Naujasis baudžiamasis įstatymas orientuoja teisėją taikyti švelnesnes poveikio priemones ir tik nesant galimybės to padaryti – griežtesnes. Atitinkamai orientuojama ir būsimoji teismų praktika.

Bauda kaip bausmė kyšininkavimo bylose nebuvo populiarai. Ji pritaikyta devyniose baudžiamosiose bylose (aštuoniose kyšio priėmimo ir vienoje papirkimo), o tai yra 26,4 proc. visų nagrinėtų bausmių. Manau, akivaizdus tas faktas, kad baudos kaip pagrindinės bausmės už kyšininkavimo nusikaltimus taikymas ilgą laiką buvo ribotas dėl to, kad skiriamų baudų dydis aiškiai neatitiko kaltininkų materialinės padėties. Tyrimų duomenys rodo, kad baudos kaip pagrindinės bausmės už kyšio priėmimą dydis vidutiniškai siekė 28 400 Lt, o tai beveik tris su puse karto viršijo tuometinį vidutinio statistinio valstybės pareigūno ar tarnautojo metinį užmokestį [8]. Suprantama, tokio dydžio bausmė buvo pasmerkta išnykti. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas 2001 m. spalio 9 d. įstatymu Nr. IX–540 [9] pakeitė Baudžiamąjį kodeksą ir numatė minimalią baudos ribą 1 MGL. Šiuo atveju akivaizdu tai, kad įstatymo leidėjo valia turi būti ribojama susiklosčiusios ekonominės padėties; galimybė bausti asmenį negali labai atitrūkti nuo tikrovės, nes baudžiamoji politika nepagrįstai tampa nevienalytė – įstatymų leidyba ir jų taikymo praktika priverstos tolti viena nuo kitos. Kaip pabrėžiama teorijoje, „įstatymų leidėjai baudos dydį visuomet stengėsi susieti su ekonominėmis nuteistojo galimybėmis, taip pat su nusikalstamu būdu gauta nauda“ [10, p. 524]. Atitinkamai teismai kiekvienu atveju turėtų kiek įmanoma atidžiau įvertinti kaltininko turtinę padėtį [11, p. 63]. Kita vertus, gerokai sumažinus baudos, kaip kriminalinės bausmės, ribas, kyla grėsmė diskredituoti šią bausmę. Už nusikaltimą gali būti paskirta tik simbolinė bausmė, kuri neturės jokio poveikio nusikaltimą padariusiam asmeniui.

Bauda už kyšininkavimo nusikaltimus galėjo būti perspektyvi bausmė, nes šių nusikaltimų sunkumas sąlygiškai nereikalauja laisvės atėmimo kaip būtinos bausmės; be to, bauda, jeigu jos taikymui sudarytos sąlygos, turi nemažai pranašumų – nuteisto asmens valstybė neturi išlaikyti, prižiūrėti, be to, dar gauna materialinės naudos. Tačiau naujojo Baudžiamąjo kodekso sankcijose, numatančiose bausmes už kyšininkavimą, bauda nenumatyta. Pasikeitusi bausmių sistema daro baudos, kaip savarankiškos bausmės, taikymą už kyšininkavimą netikslingą, nes, pritaikius baudą ir tuo pat metu nepritaikius atėmimo teisės dirbti tam tikrą darbą bausmės, nubaudimas už kyšininkavimą tampa sąlyginis, asmuo gali ir toliau daryti tokias pat veikas.

Kalbant apie baudžiamumą už kyšininkavimo nusikaltimus labai svarbi *atėmimo teisės eiti tam tikras pareigas ar dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla* bausmė. Ši bausmė iki naujojo Baudžiamąjo kodekso įsigaliojimo laikyta papildoma. Naujojo Baudžiamąjo kodekso 45 straipsnis numato teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimo bausmę. Nepaisant įvardijimo, šios bausmės esmė liko nepakitusi. Manau, sunku nuginčyti tą faktą, kad dėl kyšininkavimo nusikaltimų specifikos ši bausmė yra itin aktuali bei reikšminga. Ji yra esminis ir būtinas kyšio ėmėjo veiksmų vertinimo momentas, nes ja apribojama galimybė užimti tam tikras pareigas, leidžiančias jomis pasinaudoti savanaudiškais tikslais. Kaip teigiama senojo Baudžiamąjo kodekso 30 straipsnyje, ši bausmė skiriama tais atvejais, kai nusikaltimas padaromas kaltininko darbinės veiklos srityje arba piktnaudžiaujant jam suteikta teise, ir, atsižvelgdamas į padaryto nusikaltimo pobūdį, teismas prieina prie iš-

vados, jog nuteistajam negalima palikti teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla. Panaši nuostata įtvirtinta ir naujajame kodekse.

Kyšio priėmimas už palankumą kyšio davėjui visuomet susijęs su kaltininko tarnybos padėtimi. Imdamas kyšį jis tarsi „parduoda“ suinteresuotam asmeniui intereso įgyvendinimo galimybę. Kai nuosprendžiu kyšininkui atimama galimybė vėl užimti atitinkamas atsakingas pareigas valstybės tarnyboje, jam besąlygiškai užkertamas kelias padaryti šios rūšies nusikaltimą, nes to, ko neturi, nebegali ir parduoti. Asmuo potencialiu kyšio ėmėju yra tik tol, kol eina tam tikras pareigybes. Tokios bausmės pritaikymas „iš esmės taupo kriminalinę represiją, nesusilpnindamas bausmės realumo, ir, antra, yra efektyvesnis šalinant priežastis, sąlygojusias tarnybinių nusikaltimų padarymą“ [6, p. 55].

Šios bausmės terminą įstatymas numato nuo vienerių iki penkerių metų, o jos vykdymas prasideda kaltininkui atlikus pagrindinę bausmę. Tačiau šios bausmės pritaikymas faktiškai reiškia netekimą galimybės užimti tam tikras pareigas valstybės tarnyboje neribotą laiką pasibaigus bausmės terminui arba net visišką galimybės dirbti valstybės tarnyboje (tam tikrose jos srityse) praradimą. Štai Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo [12] 9 straipsnio 6 dalies pirmas punktas skelbia, kad „į valstybės tarnybą negali būti priimti asmenys, teisti už sunkius nusikaltimus ar nusikaltimus valstybės tarnybai“. Sistemškai aiškinant šį įstatymą darytina išvada, kad asmuo, teistas už nusikaltimą valstybės tarnybai, visam laikui praranda galimybę vėl įsidarbinti šioje tarnyboje. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 7 straipsnio 4 punktas teigia, kad asmuo pripažįstamas advokatu, jeigu jis yra „nepriekaištingos reputacijos“. Šio įstatymo 9 straipsnis pateikia nepriekaištingos reputacijos išaiškinimą: „Pareiškėjas nelaikomas nepriekaištingos reputacijos ir jo prašymas pripažinti advokatu nėra tenkinamas šiais atvejais: 1) jeigu jis buvo nuteistas už sunkų nusikaltimą, nepaisant, ar išnyko teistumas...“ [13]. Atskiras veiklos sritis reglamentuojantys teisės aktai taip pat numato, kad į tarnybą negali būti priimamas asmuo, teistas už nusikaltimo padarymą, teistumo išnykimo ar bausmių atlikimo terminai neturi jokios reikšmės.

Teismai labai nevienodai vertino šios bausmės reikšmę ir ją taikydami konkretizuodavo labai skirtingomis sąvokomis. Ši bausmė kartais nuosprendžiuose aiškinama atitolstant nuo jos esmės. Visose išnagrinėtose baudžiamosiose bylose skelbdami nuosprendį teismai skirtingai formuluoja šią bausmę. Teismas, pripažindamas asmenį kaltu už kyšio priėmimą, be kitų bausmių, paskiria atėmimą teisės „dirbti teisėsaugos organuose“ [14] (b.b. 1–308, 2000 m.; 1⁸–82, 1999 m.), „dirbti vidaus reikalų sistemoje“ [15] (b.b.1¹⁶–105, 1999 m., b.b. 1–40–00), „dirbti valstybės kontrolės ir teisėsaugos institucijose“ [16] ir pan.

Kaip matyti iš specifinių valstybės ir visuomenės veiklos sritis reglamentuojančių teisės aktų, asmuo, nuteistas už nusikaltimą valstybės tarnybai, netenka galimybės dirbti šioje tarnyboje neribotą laiką. Dėl to nurodymas nuosprendyje lyg ir netenka prasmės. Kita vertus, bausmė vykdoma tam tikrą laikotarpį, taigi laiką nurodyti būtina. Tačiau abejotina, ar tikslinga tiksliai nurodyti veiklos sritį, kurioje asmeniui uždraudžiama dirbti (pvz., dirbti muitinėje, vidaus reikalų sistemoje), juo labiau netikslinga detalai nurodyti instituciją, nes, nors nusikaltimas padarytas būtent šioje veiklos srityje, asmuo, nuteistas už nusikaltimą tarnybai, netenka valstybės pasitikėjimo, ir jam negali būti patikimas joks darbas valstybės tarnyboje. Juolab nėra prasmės draudimo konkretizuoti, nes kiti teisės aktai išplėstai traktuoja nuteisimo už nusikaltimo tarnybai ar už sunkų nusikaltimą faktą. Manau, teismas valstybės vardu įvertindamas padarytą nusikaltimą turėtų vartoti apibendrinamąją formuluotę ir uždrausti asmeniui dirbti valstybės ar jai prilygintoje tarnyboje.

Problemų kyla ir dėl neteisingo, mechaniško šios bausmės interpretavimo. Štai, pavyzdžiui, gydytojas, priėmęs kyšį, praranda galimybę dirbti gydytojo darbą dvejus metus. Nors pagal įstatymo raidę tokia bausmė teisinga, tačiau pagal savo esmę ji nėra teisinga. Gydytojas nėra pareigos, tai yra profesija. Nesiverčiant gydymu tam tikrą laikotarpį (tą įsakmiai draudžia teismo nuosprendis) prarandamos profesinės savybės bei kvalifikacija, o tai atitaisyti po to gali būti labai sunku. Suprantama, teisės atėmimo bausmė būtų tinkama tuomet, jei gydytojas netinkamai atliktų savo pareigas, blogai gydytų. Manau, toks bausmės taikymas kritikuotinas.

Pagal naująjį Baudžiamąjį kodeksą ši bausmė įvardijama teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimu. Ji skiriama tuomet, kai kaltininkas nusikalstamą veiką padaro darbinės ar profesinės veiklos srityje, arba kai teismas, atsižvelgdamas į padarytos veikos pobūdį, padaro išvadą, kad nuteistajam negalima palikti teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla. Naujajame kodekse ši bausmė jau yra savarankiška bausmė, kuri teismo gali būti skiriama viena už padarytą nusikaltimą pagrindinėje ir kvalifikuotoje nusikaltimo sudėtyse. Taigi pastebimas akivaizdus kokybinis poslinkis kyšininkavimo baudžiamumo srityje. Nors nei šios bausmės taikymo sritis, nei terminai nepasikeitė, tačiau ji įgavo pagrindinės bausmės reikšmę.

Nežinia, kokia linkme pasuks teismų praktika, tačiau įstatymų leidėjo ketinimas bausti asmenis, prasižengusius tarnyboje, vien tik atėmimu galimybės dirbti šioje srityje yra akivaizdus atsakomybės liberalizavimas. Šiuo požiūriu labai svarbus teismų, kurie turės įvertinti alternatyvą – ar atimti asmeniui laisvę, ar tik atimti galimybę užsiimti tam tikra veikla paliekant jį laisvėje, vaidmuo. Kyla klausimas, ar įstatymų leidėjas pernelyg nesumenkina kyšininkavimo reikšmės, nes rūšinis šio nusikaltimo pavojingumas, išreikštas straipsnio sankcijoje, leidžia daryti tokią išvadą. Ar ne per siaura alternatyva paliekama teismui, sprendžiančiam bylą, ir ar netikslinga būtų teisės dirbti tam tikrą darbą atėmimą sieti su kitomis bausmėmis? Lieka neaišku, ar teismai nepradės pernelyg lengvabūdiškai vertinti kyšininkavimo? Šiuo požiūriu aktuali ir retrospektyvinio įstatymo galiojimo problema, nes naujojo įstatymo bausmių nuostatos aiškiai švelnesnės negu senojo (dėl tyrimo apimties ši problema plačiau nenagrinėjama).

Pagal naujojo kodekso 42 straipsnį, laisvės atėmimo ir teisės dirbti tam tikrą darbą atėmimo bausmės yra skirtingos pagal savo reikšmę: bausmių sąraše teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas yra antroje vietoje, o terminuotas laisvės atėmimas – septintoje, priešpaskutinėje, prieš laisvės atėmimą iki gyvos galvos (faktiškai tai yra griežčiausia bausmė, nuo laisvės atėmimo iki gyvos galvos besiskirianti tik trukme). Galima daryti išvadą: teismas turi alternatyvą rinktis – už tą patį nusikaltimą taikyti švelniausią arba pačią griežčiausią bausmę.

Turto konfiskavimo bausmės taikymas pagal senąjį BK buvo susijęs su tam tikromis problemomis. Taikydami šią bausmę teismai ne visuomet įvertindavo jos reikšmę ir svarbą bausmės tikslų požiūriu. Todėl vienais atvejais konfiskuojamas visas turtas, kitais – pusė, o tam tikrais atvejais – „turtas, kuriam uždėtas areštas“. Kyla klausimas, ar toks turto konfiskavimas turi kokią nors prasmę? Štai, pavyzdžiui, A. Korsakas buvo nuteistas už kyšio priėmimą laisvės atėmimu trejiems metams atimant teisę trejus metus dirbti teisėsaugos institucijose „bei konfiskuojant jo turtą, kuriam uždėtas areštas: geltono metalo apyrankę, mobiliuosius telefonus „Nokia 5110“, „Nokia 6110“, laikrodį „Catamaran“, 203 Lt ir AB „Vilniaus bankas“ mokėjimo kortelės Nr. ... sąskaitoje esančias lėšas – 41 Lt 2 ct“ [17]. Kokia nauda, kai konfiskuojami menkaverčiai daiktai, kurių praradimas neturi jokios įtakos nei kaltininko turtinei, nei asmeninei padėčiai. Kitu atveju konfiskuotas „televizorius „Šilelis“ 600 Lt vertės bei penkių dalių sekcija 2000 Lt vertės“ [18]. Tokios turto konfiskavimo bausmės taikymas nesisieja su bausmės tikslais, menkina teismo institucijos autoritetą, yra smulkmeniška bei formali priemonė. Tuo tarpu kriminalinės bausmės taikymas turi aiškiai išreikštus konkrečius tikslus. Šia bausme daromas poveikis per kaltininko turtinius interesus, ir „asmuo, kurio turtas teismo sprendimu konfiskuojamas, kartu įsitikina, kad turtinės naudos gavimas nusikalstamais būdais ne tik neleistas, bet ir neįmanomas, kad savanaudiškų tikslų jis nepasiekė“ [19, p. 91–92]. Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, konfiskuotas turtas visiškai nesusijęs su padarytais nusikaltimais, be to, pateiktoji turto vertė aiškiai neatitinka tikrosios padėties.

Apskritai su turto konfiskavimu susijusių nemažai teorinio bei praktinio pobūdžio problemų. Naujajame Baudžiamajame kodekse konfiskavimas ne bausmė, o baudžiamojo poveikio priemonė, ir nežinia, kaip ji bus įgyvendinama. Kyšininkavimo atveju konfiskuotinas turtas turi būti susijęs su nusikalstama valstybės pareigūno ar tarnautojo veikla arba jo tarnybinės veiklos metu įgytu turtu, ir turėtų būti įrodyta, kad šis turtas įgytas kaip tik iš tų lėšų, kurios sudarė kaltininko veikos atlygį. Kitokio turto (pvz., bendromis šeimos pastangomis įgyto ir išlaikomo turto) konfiskuoti netikslinga. Teismui reikia palikti teisę nuspręsti pačiam,

koks turtas konfiskuotinas, tačiau teismas neturi šia teise piktnaudžiauti ją realizuodamas labai smulkmeniškai ar formaliai.

Teoriniai kyšininkavimo baudžiamumo aspektai šiuolaikinės baudžiamosios politikos kontekste

Kyšininkavimo baudžiamumo problemų sprendimas ne vien įstatymų leidybos srityje, bet ir baudžiamosios teisės teorijoje nėra vienareikšmis. Tačiau galima pastebėti tam tikrą kryptingumą. Daugelis tyrinėtojų pažymi, kad reikalinga optimali sistema, kuri užtikrintų deramą poveikį nusikaltimą padariusiam asmeniui ir kartu nebūtų pernelyg griežta ar labai liberali. Bausmės tinkamumo problema sietina su tikslais, keliamais jai. Kaip rašė M. Lysovas, „bausmė efektyvi bus tada, kai ji optimaliai pasiekia ar yra pajėgi pasiekti visus šiuos tikslus“ [6, p. 7]. Be to, bausmės tikslų pasiekimas – nevienintelis dalykas; svarbu, kad jie būtų pasiekiami minimaliai panaudojant kriminalinę represiją – bausmė bus tuo efektyvesnė, kuo mažiau kriminalinės represijos bus panaudota siekiant konkretaus tikslo [6, p. 8, 48]. A. Kvicinija, kalbėdamas apie kyšininkavimo baudžiamumą, pažymėjo konkrečios bausmės rūšies, jos maksimalaus dydžio bei nubaudo ir perauklėjimo santykio, glūdinčio joje, svarbą teigdamas, kad šis santykis optimalus tada, kai yra mažiausia bausmė, nėra represijos ir kartu pasiekiami bausmės tikslai [20, p. 105].

Kaip jau minėta, bausmė gali būti suprantama kaip bendrosios ir specialiosios prevencijos veiksnys. Tačiau bausmė negali būti pagrindinis ir vienintelis bendrosios ir specialiosios prevencijos veiksnys. Būtina priemonių sistema, kuri subalansuotai veiktų ir skatintų asmenis nedaryti nusikaltimų bei užkirstų kelią daryti nusikaltimus. Bausmė tokiu atveju yra priemonė, padaranti poveikį prevencinei sistemai neveikiant.

Tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu problemiškas lieka įstatymo sankcijos už kyšininkavimo nusikaltimus sukūrimas. Nors siekiama rasti tuos objektyvius kriterijus, kuriais remdamasis įstatymų leidėjas galėtų konstruoti įstatymų normas ir nustatyti konkrečią atsakomybės rūšį už nusikaltimą, tačiau galima daryti išvadą, kad ši veikla dažnai spontaniška ir nulemta subjektyvių priežasčių bei bendro baudžiamosios politikos kryptingumo [21, p. 25]. Tačiau negalima supaprastinti problemos ir baudžiamąjį teisinį poveikį sieti vien su sankcijų konstrukcijos problema. Teisingai teigiama, kad sankcija – tik vienas iš veiksnių, susijusių su bausmės taikymo efektyvumu, ir neatmestina prielaida, kad jis ne pats svarbiausias; taikant bausmes asmenims, pasižymintiems aukštu pozityviosios atsakomybės lygmeniu, veiksminga minimalaus dydžio sankcija, o maksimalaus dydžio sankcija nepakankamai veiksminga labiau socialiai sugedusiems asmenims [22, p. 19–20]. Taip pat reikia sutikti su tuo, kad kasdienėje teisinėje sąmonėje tvirtai įsišaknijęs bausmių kaip pagrindinės „kovos su teisės pažeidimais priemonės“ suvokimas [23, p. 21]. Tačiau toks suvokimas neatitinka profesionalaus socialinio reiškinių teisinio vertinimo.

Socialine prasme bausmė turi būti tokia, kad teismo paskirtą, ją akceptuotų visuomenė. Visuomenė pasirengusi akceptuoti tokias bausmes, kurios atitinka vyraujančios vertybių sistemos skalę, įsitvirtinusių toje visuomenėje. Per švelni bausmė piktina visuomenę, tuo tarpu „aiškiai per griežta įstatymo sankcija, numatanti tokią bausmę, kuri visuomenės akyse yra ne teisingumo, o žiaurumo aktas, patį kaltininką pastato į nukentėjusiojo padėtį“ [6, p. 65]. Todėl labai svarbi įstatymų leidėjo pozicija: už nusikaltimus įtvirtintos bausmės reprezentuoja visuomenės nuomonę ir ją nukreipia tam tikrai orientacijai. Kuo įstatymų leidėjas labiau atspindės visuomenės lūkesčius, tuo teismai labiau rūpinsis visuomenės interesų apsauga, atitinkamai ir bausmės teisingumo ir tikslingumo požiūriu labiau priimtinas [24].

Išvados

Įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui pastebimi ryškūs pokyčiai kyšininkavimo nusikaltimų baudžiamumo srityje. Kai kurie iš jų yra dėsningi ir gali būti grindžiami susiklosčiusia teismų praktika, tačiau kai kurie iš jų nėra visiškai pateisinami, ir tik ateityje susiklostysianti teismų praktika leis padaryti konkrečias išvadas.

Įstatymų leidėjas stengiasi diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę, numatydamas baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimą ir baudžiamąjį nusižengimą, atitinkamai numatomos sankcijos už šias veikas atsižvelgiant į pavojingumo pobūdį bei laipsnį.

Naujajame Baudžiamajame kodekse pastebimas baudžiamumo už kyšininkavimą švelninimas. Pirmiausia tas pastebima nagrinėjant bausmių sistemą apskritai: atsisakoma bausmių skirstymo į pagrindines ir papildomas, išplečiamas bausmių sąrašas, numatoma daug su laisvės atėmimu nesusijusių bausmių. Pagrindinėje ir kvalifikuotoje kyšininkavimo sudėtyse atėmimas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla tampa alternatyva laisvės atėmimo bausmei. Kaip vienintelė bausmė ji numatyta ir už baudžiamąjį nusižengimą. Teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimo bausmei suteikiamas esminis vaidmuo vertinant kyšininkavimą, nes padarius šį nusikaltimą ji yra vienintelis būdas atimti galimybę daryti naujus nusikaltimus. Švelninimo tendencija pastebima ir itin kvalifikuotoje sudėtyje – laisvės atėmimo viršutinė riba mažinama nuo dešimties iki aštuoneerių metų.

Bauda, kaip kyšininkavimo vertinimo priemonė, neteko savo reikšmės ir buvo panaikinta straipsnio sankcijose. Tai sąlygojo subjektyvios ir objektyvios – nedidelio baudos išieškojimo, pasikeitusios bausmių sistemos – priežastys: tapus savarankiškai teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veiklą atėmimo bausmei, viena bauda kaip savarankiška bausmė neatspindėtų nusikaltimo specifikos, nebūtų pakankama.

Atlikto teismų praktikos tyrimo duomenys rodo, kad ji atitinka įstatymo pokyčius. Teismai pamatuotai skiria artimas sankcijoje numatytam vidurkiui bausmes bei neskiria sankcijoje numatytų didžiausių bausmių.

Problemiškas lieka turto konfiskavimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės, taikymas ateityje vertinant kyšininkavimą, nors, manau, ši priemonė turėtų užimti svarbią vietą.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“ // Teismų praktika. 1999. Nr. 12.
2. Valstybės žinios. 1994. Nr. 60–1182.
3. Valstybės žinios. 1999. Nr. 66–2112.
4. Valstybės žinios. 2002. Nr. 15–555.
5. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ratifikavimo. 2002 m. sausio 25 d. Nr. IX–736 // Valstybės žinios. 2000. Nr. 23–851.
6. M. Lysovas teigia, kad „jei sankcijų taikymo praktika rodo, kad taikoma iš esmės tik mažiausia sankcijoje numatyta bausmė arba teismai yra priversti skirti bausmę, mažesnę už apatinę ribą, numatytą sankcijoje, tokia padėtis byloja apie tai, kad bausmė pernelyg griežta, neatitinka tam tikrų veikų vertinimo...“. Lysov M. Nakazaniye i ego primenenije za dolžnosnyje prestuplenija“. Izd. Kazanskogo universiteta, 1977.
7. Lietuvos ekspertai, atstovaujantys Specialiųjų tyrimų tarnybai bei Generalinei prokuratūrai, pildydami jiems pateiktą klausimyną atliekant tarptautinį korupcijos vertinimo tyrimą ir atsakydami į klausimą „Kokios egzistuoja sankcijos už korupcinius nusikaltimus?“, pažymėjo, kad Lietuvos teismų praktika yra švelni, laisvės atėmimo bausmių vykdymas dažnai atidedamas // Mutual evaluation process of the activities in the field of preventing and combating corruption in Romania, Poland and Lithuania. Country reports. – Bucharest, 29–30 March, 2001.
8. Statistikos departamento duomenimis, tarnautojų vidutinis mėnesinis bruto (neatskaičius mokesčių ir įmokų) darbo užmokestis valstybės sektoriuje 2001 m. IV ketvirtį buvo 1306,6 lito. Neto darbo užmokestis (atskaičius mokesčius ir įmokas į biudžetą ir socialinio draudimo fondą) 2001 m. buvo vidutiniškai 911,6 lito. Tiriamuoju laikotarpiu šis dydis kito nuo 395,9 lito 1995 m. iki 911,6 lito 2001 m. ir buvo vidutiniškai 679,3 lito per mėnesį, atitinkamai 8151,6 lito per metus. Taigi nagrinėjamuoju laikotarpiu valstybės tarnyboje dirbantis asmuo vidutiniškai per metus uždirbo apie 8151,6 lito. Dydžiai apskaičiuoti pagal oficialiame Statistikos departamento interneto tinklalapyje pateiktus

duomenis: http://www.std.lt/naujienos/spa_2002/spa02/spa0227_1.htm; http://STATISTIKA/Socialine/Darbo_uzm.htm.

9. **Valstybės** žinios. 2001. Nr. 91–3188.
10. **Pradel J.** Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius, 2001.
11. Bene universaliausią formulę skelbė jau Bekarija: „Sėkmingam baudimui užtenka, kad skausmai, daromi bausme, viršytų malonumą, gaunamą nusikalstant. Prie to dar reikia priskirti bausmės neišvengiamumą ir nusikaltimu gautos naudos netekimą. Visa, kas viršija, yra nereikalinga ir virsta tironija“. **Bekarija Č.** Apie nusikaltimus ir bausmes. – Vilnius, 1992.
12. **Lietuvos Respublikos** valstybės tarnybos įstatymas. 1999 m. liepos 8 d. Nr. VIII–1316 // Valstybės žinios. 1999. Nr. 48–1522.
13. **Lietuvos Respublikos** advokatūros įstatymas. 1998 m. birželio 25 d. Nr. VIII–811.
14. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–308, 2000 m.
15. **Baudžiamoji** byla Nr. 1¹⁶–105, 1999 m.
16. **Baudžiamoji** byla Nr. 1¹⁸–62, 1999 m.
17. **Vilniaus** apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1–308, 2000 m.
18. **Vilniaus** trečios apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1¹–198–96.
19. **Samgina D. I.** Konfiskacija imušcestva // Nakzanija, ne sviazannyje s lišenijem svobody. Pod red. I. M. Galperina.
20. **Kvicinija A.** Vziatočničestvo i borba s nim. – Suchumi, 1980.
21. Mokslo programos „Nusikalstamumas ir kriminalinė justicija“ tyrimo dalyvių nuomone, sankcijų sistema yra subalansuota, kai sankcijose numatyti bausmės dydžiai proporcingi nusikaltimų pavojingumui ir sankcijos pagrįstos „racionalios baudžiamosios politikos požiūriu“. **Baudžiamųjų** sankcijų darba. Sistemos sukūrimo prielaidos. – Vilnius: Teisės institutas, Matematikos ir informatikos institutas, 1998.
22. **Kozlov A.** Ugolovno–pravovyje sankciji. – Krasnojarsk: Izd. Krasnojarskogo universiteta, 1989.
23. **Leist O.** Sankcii I otvetstvennost po sovetskomu pravu. Izd. Moskovskogo universiteta, 1981.
24. Reikia pažymėti, kad vertinant kyšininkavimą net ir šiuo metu kartais naudojamos pačios griežčiausios priemonės. Pasak žiniasklaidos pranešimų, Kinijoje 2000 m. mirties bausme nuteistas buvęs aukšto rango parlamentaras Ch. Kejie. Jis eidamas Gvangsi regiono administracijos vadovo pareigas paėmė 41 mln. juanių (20 mln. litų) kyšį; be to, teismas nusprendė konfiskuoti visą kaltininko turtą. Pasak to paties pranešimo, mirties bausmė įvykdyta dar keletui aukštų pareigūnų, o vienas nuteistas šešiolikos metų laisvės atėmimo bausme // Lietuvos žinios. 2000 m. rugpjūčio 1 d. Nr. 179. Eltos pranešimas.

Inflicting Punishment for Bribery in the Context of Criminal Policy

Lecturer Laurynas Pakštaitis

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article offers the analysis of inflicting punishment for bribery. Problems related to the punishment are topical issues; however, they are given little attention in the criminal law theory. The problem of the punishment for bribery assumed a new character after the new Criminal Code had entered into force on 1st of May 2003.

The new Criminal Code (further – CC) bears a different approach to the problems of punishment by foreseeing a new system of criminal punishments, as well as a system of measures of criminal action. Bribery crimes take a small part in the context of the overall criminality; however, as an element of corruption, they have a big impact on the social sphere by damaging public and private interests of the society. Accordingly, a lawmaker is faced with a challenge to draft appropriate measures of criminal effect. As a result, both the corpuses, bribery crimes and sanctions for them have changed substantially in the Criminal Code during the reform. Accordingly, the court practice should follow the changes thus offering a new criminal policy in this field.

The author raises the following issues related to the punishment of bribery: available modern trends in the penalization arena and their determinant factors; to what extent the sanctions provided for in the Criminal Code meet the social damage caused and danger of the crimes indicated; how the Criminal Code provisions are implemented in the everyday court practice. The article does not deal with the sanctions related to legal persons.

While analyzing the structure of the CC sanctions for the last decade, an increasing scale of differentiation becomes evident, as well as the fact that punishments are becoming milder. Although these trends are not always unambiguous, it should be stated that the lawmaker is eager to empower courts to inflict less severe punishment.

The reform changes in the CC of the last four years were without doubt determined by the requirements to harmonize Lithuanian legal regulations with the regulations of the European Union. In 1999, Lithuania signed the EU Criminal Law Convention on Corruption, thus undertaking the responsibility to approximate the national law with provisions of the Convention. The Convention was ratified by the Seimas of the Republic of Lithuania, but the changes to the Criminal Code had been made beforehand. The Convention does not provide for specific punishments for bribery, however, the Article 19 stated that „each Party shall provide, in respect of those criminal offences (...) effective, proportionate and dissuasive sanctions and measures, including, when committed by natural persons, penalties involving deprivation of liberty which can give rise to extradition. (...)”, as well as, „adopt such legislative and other measures as may be necessary to enable it to confiscate or otherwise deprive the instrumentalities and proceeds of criminal offences established in accordance with this Convention, or property the value of which corresponds to such proceeds”.

The author presents a scientific study of 34 criminal cases of bribery and judgments given by different courts in Lithuania during 1995-2002. The cases were examined according to the provisions of the Criminal Code of 1961. The analysis leads to the following results: the imprisonment was imposed in 19 cases (56%), correctional works without imprisonment - in 7 cases (21%), a fine, as a major punishment, – 8 cases (23%). Milder punishment (Article 45 of the CC) than prescribed by the law was administered in 6 cases (18%).

The changes in the CC go well with the results of the empirical research stating that courts impose imprisonment only in well-justified cases and as a last instance measure. Still, a very sensitive issue is a problem of property confiscation. The author supports the opinion that this measure of criminal action should have a wider application. It should be noticed, however, that some of the novelties in the CC do not meet the requirements and, therefore, are inadequate, e.g., inflicting a mere punishment of deprivation of the right to hold a certain position in the public service, which alone could not have a proper impact on the offender.